

Termokémia

- 5-1 Terminológia
- 5-2 Hő
- 5-3 Reakcióhő, Kalorimetria
- 5-4 Munka
- 5-5 A termodinamika első főtétele
- 5-6 Reakcióhő: ΔU és ΔH
- 5-7 ΔH indirekt meghatározása: Hess-tétele

Termokémia

Dia 1 /55

Termokémia

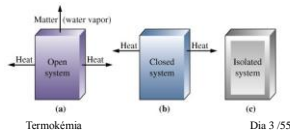
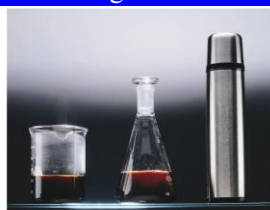
- 5-8 Standard képződési entalpia
- 5-9 Üzemyanyagok mint energiaforrások

Termokémia

Dia 2 /55

5-1 Terminológia

- System –rendszer
  - Nyílt
  - Zárt
  - Izolált
- Surroundings környezet

Terminologia

- Energia, U
  - A rendszer munkavégzőképessége.
- Munka
  - Az erő és az irányába eső elmozdulás szorzata (rendezett mozgás esetén).
- Kinetikus Energia
  - A mozgásból adódó energia.

Termokémia

Dia 4 /55

Energia

- Kinetikus Energia

$$e_k = \frac{1}{2} m \cdot v^2 \quad [e_k] = \frac{\text{kg m}^2}{\text{s}^2} = \text{J}$$

- Munka

$$w = F \cdot s \quad [w] = \frac{\text{kg m}}{\text{s}^2} \text{ m} = \text{J}$$

Termokémia

Dia 5 /55

Energia

- Potenciális energia

Az állapotból, helyzetből, összetételből adódó energia.

– A testek között fellépő vonzással és taszítással kapcsolatos

- Az energia átalakulhat potenciálisból kinetikusba és fordítva.

Termokémia

Dia 6 /55

Energia és Hő

- Termikus energia
  - A rendszer molekuláinak véletlen szerű mozgásával kapcsolatos energia.
  - Általában arányos a hőmérséklettel.
  - Intenzív tulajdonság.
- Hő és munka
  - q és w .
  - Hatásukra a belső energia változik.
  - Extenzív mennyiségek

Termokémia

Dia 7 /55

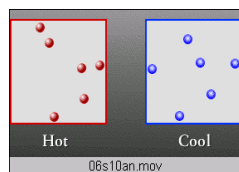
Hő

- Energia ami a rendszer és a környezet között **átvitelre** kerül a hőmérséklet különbség hatására.
- A hő a melegebb rendszerből a hidegebb felé áramlik.
    - Megváltozhat a hőmérséklet.
    - Megváltozhat a fázis (izoterm folyamat).

Termokémia

Dia 8 /55

Hőáramlás illusztráció

Termokémia

Dia 9 /55

A Hő mértékegységei

- Calorie (cal)
  - Az a hőmennyiség ami 1 gram víz hőmérsékletének 1 Celsius fokkal történő megváltoztatásához szükséges.
- Joule (J)
  - SI mértékegység

$$1 \text{ cal} = 4.184 \text{ J}$$

Termokémia

Dia 10 /55

Hőkapacitás

- Az a hőmennyiség ami a rendszer hőmérsékletének 1 Celsius fokkal történő megváltoztatásához szükséges.
  - Moláris hőkapacitás.
    - A rendszer 1 mol anyag.
  - Fajhő, c .
    - A rendszer 1 gramm anyag.
  - Hőkapacitás
    - tömeg · fajhő.

$$q = mc\Delta T$$

$$q = C\Delta T$$

Termokémia

Dia 11 /55

Energia megmaradás

- A rendszer és a környezet kölcsönhatása során az energia változatlan marad *állandó*— *energia nem keletkezik és nem semmisül meg.*

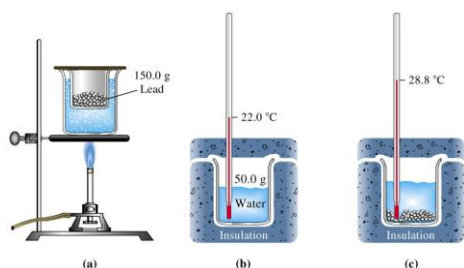
$$q_{\text{system}} + q_{\text{surroundings}} = 0$$

$$q_{\text{system}} = -q_{\text{surroundings}}$$

Termokémia

Dia 12 /55

A fajhő meghatározása

Termokémia

Dia 13 /55

Példa 5-1

Fajhő meghatározása kísérleti adatokból.

Használjuk fel az előző dián mutatott adatokat az ólom (lead) fajhőjének meghatározására.

$$q_{\text{lead}} = -q_{\text{water}}$$

$$q_{\text{water}} = m \cdot c \cdot \Delta T = (50.0 \text{ g})(4.184 \text{ J/g } ^\circ\text{C})(28.8 - 22.0)^\circ\text{C}$$

$$q_{\text{water}} = 1423 \text{ J}$$

$$q_{\text{lead}} = -1423 \text{ J} = m \cdot c \cdot \Delta T = (150.0 \text{ g})(c)(28.8 - 100.0)^\circ\text{C}$$

$$c_{\text{lead}} = 0.1332 \text{ Jg}^{-1}\text{C}^{-1}$$

Termokémia

Dia 14 /55

5-3 Reakcióhő és kalorimetria

- Kémiai energia.
  - A rendszer belső energiájának része.
- Reakcióhő, q_{rxn} .
  - Az a hőmennyiség amit a rendszer és a környezete cserél ki kémiai reakció lejátszódása során *állandó hőmérsékleten* ($T = \text{const.}$).

Termokémia

Dia 15 /55

Reakcióhő mérése

- Exotherm reakció.
  - Hőt termel, $q_{\text{rxn}} < 0$.
  - $\text{CaO(s)} + \text{H}_2\text{O(l)} \rightarrow \text{Ca(OH)}_2$
- Endotherm reakció.
  - Hőt von el, $q_{\text{rxn}} > 0$.
  - $\text{Ba(OH)}_2 \cdot 8\text{H}_2\text{O} + 2\text{NH}_4\text{Cl(s)} \rightarrow \text{BaCl}_2\text{(s)} + 2\text{NH}_3\text{(aq)} + 8\text{H}_2\text{O(l)}$

(a)

(b)

Dia 16 /55

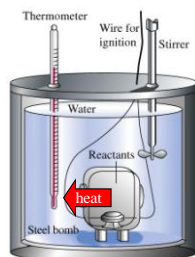
Bomba Calorimeter

$$q_{\text{rxn}} = -q_{\text{cal}}$$

$$q_{\text{cal}} = q_{\text{bomb}} + q_{\text{water}} + q_{\text{wires}} + \dots$$

Szükség van a kaloriméter hőkapacitására:

$$q_{\text{cal}} = \sum_{\text{all}} m_i c_i \Delta T = C \Delta T$$

Termokémia

Dia 17 /55

Példa 5-2

Reakcióhő meghatározása bomba kalorimetriás adatokból.

Elégetünk 1.010 g cukrot, bomba kaloriméteren, ami 24.92 °C-ról 28.33°C-ra emeli a kaloriméter és a minta együttes hőmérsékletét. A kaloriméter hőkapacitása: 4.90 kJ/°C.

- Mennyi a $\text{C}_{12}\text{H}_{22}\text{O}_{11}$ cukor égéshője kJ/mol-ban?
- Ellenőrizzük, hogy egy teáskanál cukor (4.8 g) csak 19 kalóriát tartalmaz.

Termokémia

Dia 18 /55

Példa 5-2

Számítandó: $q_{\text{calorimeter}}$

$$q_{\text{cal}} = C\Delta T = (4.90 \text{ kJ/}^\circ\text{C})(28.33-24.92)^\circ\text{C} = (4.90)(3.41) \text{ kJ} = 16.7 \text{ kJ}$$

Számítandó: q_{rxn}

$$q_{\text{rxn}} = -q_{\text{cal}} = -16.7 \text{ kJ per 1.010 g}$$

Termokémia

Dia 19 /55

Példa 5-2

q_{rxn} 1 mol esetében:

$$q_{\text{rxn}} = -q_{\text{cal}} = \frac{-16.7 \text{ kJ}}{1.010 \text{ g}} = -16.5 \text{ kJ/g}$$

$$q_{\text{rxn}} = -16.5 \text{ kJ/g} \cdot \frac{343.3 \text{ g}}{1.00 \text{ mol}} = -5.65 \cdot 10^3 \text{ kJ/mol} \quad (a)$$

q_{rxn} 1 teáskanál (tsp):

$$q_{\text{rxn}} = (-16.5 \text{ kJ/g}) \left(\frac{4.8 \text{ g}}{1 \text{ tsp}} \right) \left(\frac{1.00 \text{ Cal}}{4.184 \text{ J}} \right) = -19 \text{ Cal/tsp} \quad (b)$$

Termokémia

Dia 20 /55

Hőszigetelő pohár kaloriméter

- Egyszerű.
  - Jól szigetelt ezért *izolált*.
  - Mérjük meg a hőmérséklet változást.

$$q_{\text{rxn}} = -q_{\text{cal}}$$

Az 5-2 példához hasonlóan lehet számolni Kalibrálás, a hőkapacitás meghatározása után.

Termokémia

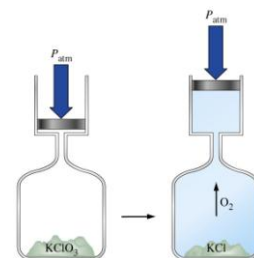
Dia 21 /55

5-4 Munka

- A kémiai reakciók munkát is végezhetnek.

- Gáznyomás amely a légnyomással tart egyensúlyt.
- Térfogatváltozás.

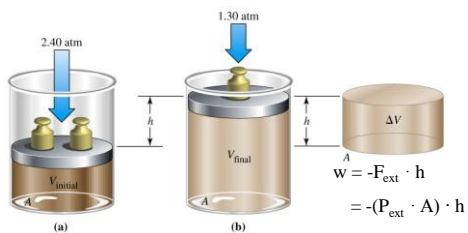
- p - V : *térfogati munka*.

Termokémia

Dia 22 /55

Térfogati munka

Térfogat növekedés esetén negatív csökkenés esetén pozitív.

$$\begin{aligned} w &= -F_{\text{ext}} \cdot h \\ &= -(P_{\text{ext}} \cdot A) \cdot h \\ &= -P_{\text{ext}}(V_f - V_i) \\ w &= -P_{\text{ext}}\Delta V \end{aligned}$$

Termokémia

Dia 23 /55

Példa 5-3

Térfogati munka kiszámítása.

0.100 mol He 298 K. Mennyi munkát végez az előző ábra alapján Joule-ban kifejezve. ($P_i = 243.18 \text{ kPa}$, $P_f = 131.72 \text{ kPa}$)

Tételezzük fel, hogy ideális gázzal van szó és számítsuk ki a térfogat változást:

$$V_i = nRT/P_i = 1.02 \text{ l} \quad R = 8.3145 \text{ J/mol K}$$

$$V_f = nRT/P_f = 1.88 \text{ l}$$

$$\Delta V = 1.88 - 1.02 \text{ l} = 0.86 \text{ l}$$

Termokémia

Dia 24 /55

Példa 5-3

A rendszer által végzett munka:

$$\begin{aligned}
 w &= -P_f \Delta V \\
 &= -(131.72 \text{ kPa})(0.86 \text{ l}) \\
 &= -113.6 \text{ J}
 \end{aligned}$$

Trükk: nyomás kPa és térfogat liter (l) Joule.

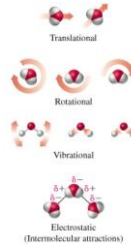
Termokémia

Dia 25 /55

5-5 A termodinamika első főtétele

Belső energia, U.

- A rendszer teljes energiája (potential and kinetic)

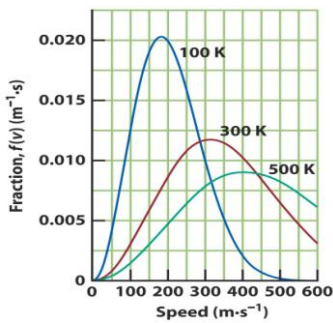

- Translational kinetikus.
- Molekula forgás.
- Kötés rezgés.
- Molekulák közötti vonzás.
- Kémiai kötés.
- Elektronok.

Termokémia

Dia 26 /55

Maxwell sebességeloszlás M=50 g/mol

Termokémia

Dia 27 /55

A termodinamika első főtétele

- A rendszernek *csak* belső energiája van.
  - A rendszerben nincs munka vagy hő.
  - Munka vagy hőközlés változtatja meg a belső energiát.

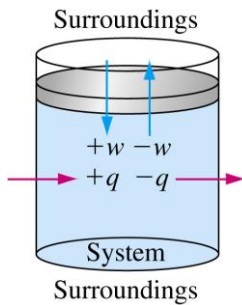
$$\Delta U = q + w$$

- Az energia megmaradás törvénye:
  - Az izolált rendszer energiája állandó

Termokémia

Dia 28 /55

A termodinamika első főtétele

Termokémia

Dia 29 /55

Állapot függvény

- Olyan mennyiség, amit az állapotjelzők értékei határoznak meg. Megváltozása csak az állapotjelzők kezdeti és végértékétől függ és független attól, hogy az állapotjelzők a változás során milyen értékeken mentek át.

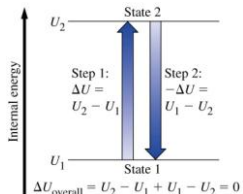
- Viz : T=293.15 K és p=1.00 atm.
- Sűrűsége d = 0.99820 g/mL
- Ez a sűrűség állapotfüggvény.
- Független attól, hogy a vizet hogyan juttattuk ebbe az állapotba.

Termokémia

Dia 30 /55

A belső energia állapotfüggvény

- A belső energia **állapotfüggvény**: $U(p, V, T)$.
  - Az értéke a viszonyítási alaptól függ.
- ΔU egyértelműen.
  - Könnyen mérhető.

Termokémia

Dia 31 / 55

Útfüggvények

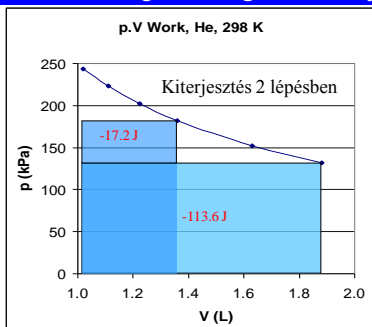
- A hő és a munka útfüggvény.
  - Vegyük az 5-3 példát, $w = -113.6 \text{ J}$ a gáz a külső nyomást egy lépésben változik 2.40-ről 1.30 atm-ra.
  - Változzon két lépésben először 2.40-ről 1.80-ra és végül 1.30 atm-ra.
  - Nyomások: 243.18 kPa, 182.39 kPa, and 131.72 kPa

$$w = -182.39 \cdot (1.36 - 1.02) - 131.72 \cdot (1.88 - 1.36) \text{ [kPa} \cdot \text{L]} \\ = -130.8 \text{ J}$$

Termokémia

Dia 32 / 55

0.1 mol He gáz térfogati munkája

Termokémia

Dia 33 / 55

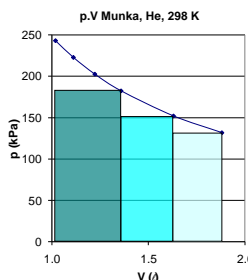
0.1 mol He gáz térfogati munkája, 3 lépés

n	p(kPa)	V(ℓ)
1	243.18	1.019
2	182.39	1.359
3	151.99	1.630
4	131.72	1.881

W (J)	Lépések
-113.6	$-p_4^*(V_4 - V_1)$
-130.8	$-p_3^*(V_3 - V_1) - p_4^*(V_2 - V_3)$
-136.3	$-p_2^*(V_2 - V_1) - p_3^*(V_3 - V_2) - p_4^*(V_4 - V_3)$

$$w = - \int_{V_{kezdet}}^{V_{veg}} p_{ex}(V) dV$$

A térfogati munka útfüggvény

Termokémia

Dia 34 / 55

5-6 Reakcióhő: ΔU and ΔH

Reagensek $\rightarrow$ Termékek

$$U_i \quad U_f$$

$$\Delta U = U_f - U_i$$

$$\Delta U = q_{rxn} + w$$

Állandó térfogatú rendszer esetében:

$$\Delta U = q_{rxn} + 0 = q_{rxn} = q_v$$

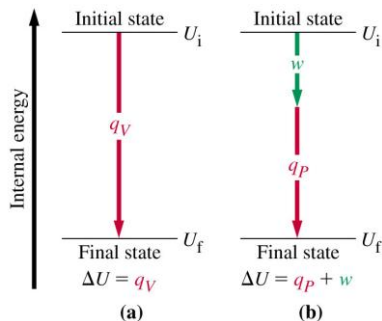
De mi egy állandó nyomású világban élünk!

Hogy viszonyul q_p és q_v ?

Termokémia

Dia 35 / 55

Izosztér és izobár reakcióhő

Termokémia

Dia 36 / 55

Entalpia – reakcióhő, $p = \text{const.}$

$$q_v = q_p + w$$

$w = -p \cdot \Delta V$ és $\Delta U = q_v$, ezért:

$$\Delta U = q_p - p \cdot \Delta V$$

$$q_p = \Delta U + p \cdot \Delta V$$

A jobb oldalon állapotfüggvények szerepelnek mert a **térfogati munka állandó nyomáson állapotfüggvény.**

Legyen $H = U + p \cdot V$

Ekkor $\Delta H = H_f - H_i = \Delta U + \Delta(p \cdot V)$

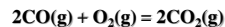
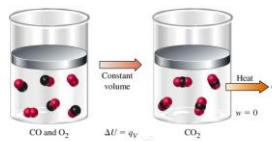
Állandó nyomáson a reakcióhő állapotfüggvény:

$$\Delta H = \Delta U + p \cdot \Delta V = q_p$$

Termokémia

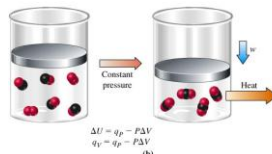
Dia 37 / 55

Reakcióhők összehasonlítása ($T = 300 \text{ K}$)

$$q_v = \Delta U = -563.5 \text{ kJ}$$

$$w = -p \cdot \Delta V = -p \cdot (V_f - V_i) = -RT \cdot (n_f - n_i) = 2.5 \text{ kJ}$$

$$q_p = \Delta H = \Delta U - w = -566 \text{ kJ}$$

Termokémia

Dia 38 / 55

Halmazállapot változás

Moláris párolgási entalpia ($p = 1 \text{ atm}$):

Moláris fagyási entalpia ($p = 1 \text{ atm}$):

Termokémia

Dia 39 / 55

Példa 5-7

Fázisátalakulást kísérő entalpia változás.

Számítsuk ki ΔH -t ha 50.0 g 10.0°C víz alakul 25.0°C -os gőzzé.

Bontsuk két lépésre: Melegítsük fel a vizet, majd párologtassuk el. A teljes entalpia változás a két entalpia változás összege lesz.

Írjuk fel az egyenletet:

$$\begin{aligned} q_p &= mc_{\text{H}_2\text{O}}\Delta T + n \cdot \Delta H_{\text{vap}} \\ &= (50.0 \text{ g})(4.184 \text{ J/g } ^\circ\text{C})(25.0 - 10.0)^\circ\text{C} + \frac{50.0 \text{ g}}{18.0 \text{ g/mol}} 44.0 \text{ kJ/mol} \\ &= 3.14 \text{ kJ} + 122 \text{ kJ} = \mathbf{125 \text{ kJ}} \end{aligned}$$

Termokémia

Dia 40 / 55

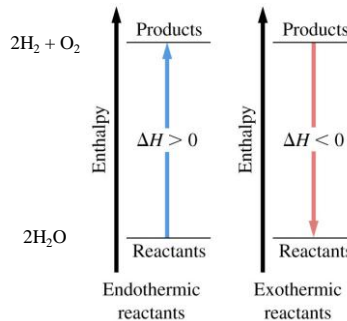
Standard állapotok és standard entalpia változások

- Definiáljunk egy adott állapotot mint standardot.
- Standard reakció entalpia, ΔH°
  - A reakció entalpia változása amikor minden reagens és termék standard állapotában van.
- Standard állapot
  - 1 atm nyomás, 1 mol vagy aktivitásnyi anyag az adott hőmérsékleten.

Termokémia

Dia 41 / 55

Entalpia diagramok

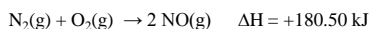

Termokémia

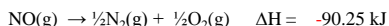
Dia 42 / 55

5-7 ΔH indirekt meghatározása: Hess-tétele

- ΔH extenzív tulajdonság.
  - Az entalpia változás egyenesen arányos a rendszerben lévő anyag mennyiségével.

- ΔH előjelet vált, ha a reakció ellenkező irányban van felírva:

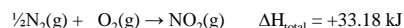
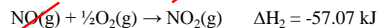

Termokémia

Dia 43 /55

Hess-tétele

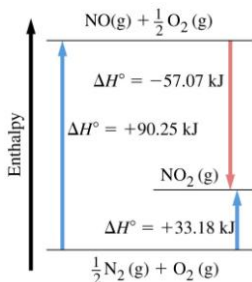
- Entalpia összegzés:
  - Az eredő reakció entalpia azon reakciók entalpiájának összege, amelyekre a bruttó reakció felbontható.

Termokémia

Dia 44 /55

Hess-tétel entalpia diagramon

Termokémia

Dia 45 /55

5-8 Standard képződési entalpia

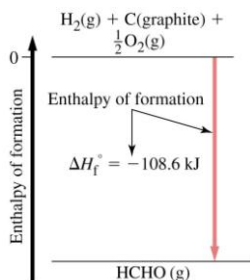
$$\Delta H_f^\circ$$

- 1 mol standard állapotú anyag referencia állapotú stabilis elemeiből való képződése során fellépő entalpia változás.
- Elemek képződési entalpiája referencia állapotban 0.
- Referencia állapot alatt az adott hőmérsékleten és 10^5 Pa nyomáson létező legstabilabb halmaz szerkezetet értjük- 298K: C(grafit), $\text{O}_2(\text{g})$, $\text{Br}_2(\ell)$

Termokémia

Dia 46 /55

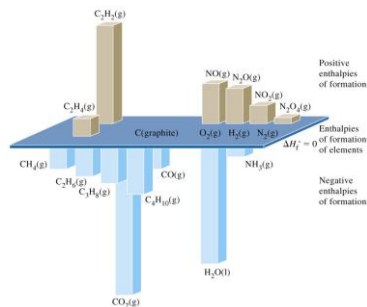
HCHO (g) standard képződési entalpiája (298 K)

Termokémia

Dia 47 /55

Standard képződési entalpiák (298 K)

Termokémia

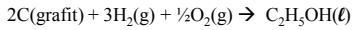
Dia 48 /55

TABLE 15-1 Selected Standard Molar Enthalpies of Formation at 298 K

Substance	ΔH_f° (kJ/mol)	Substance	ΔH_f° (kJ/mol)
Br ₂ (l)	0	HgS(s) red	-58.2
Br ₂ (g)	30.91	H ₂ (g)	0
C(diamond)	1.897	HBr(g)	-36.4
C(graphite)	0	H ₂ O(l)	-285.8
CH ₄ (g)	-74.81	H ₂ O(g)	-241.8
C ₂ H ₄ (g)	52.26	NO(g)	90.25
C ₂ H ₆ (g)	49.03	Na(s)	0
C ₂ H ₅ OH(l)	-277.7	NaCl(s)	-411.0
CO(g)	-110.5	O ₂ (g)	0
CO ₂ (g)	-393.5	SO ₂ (g)	-296.8
CaO(s)	-635.5	SiH ₄ (g)	34.0
CaCO ₃ (s)	-1207.0	SiCl ₄ (g)	-657.0
Cl ₂ (g)	0	SiO ₂ (s)	-910.9

© 2004 ThomsonBrooks Cole

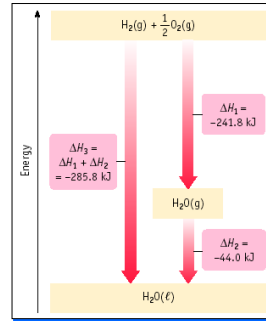

Termokémia

Dia 49 / 55

H₂O (g) és (l)

- 298 K
- 1 atm

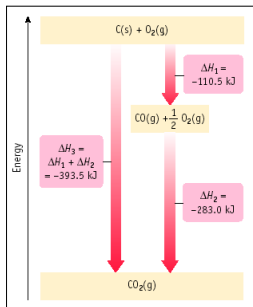

Termokémia

Dia 50 / 55

C(grafit) + O₂ (g) = CO₂(g)

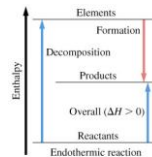
- 298 K
- 1 atm

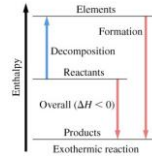
Termokémia

Dia 51 / 55

Reakció entalpia Hess-tételt alkalmazva

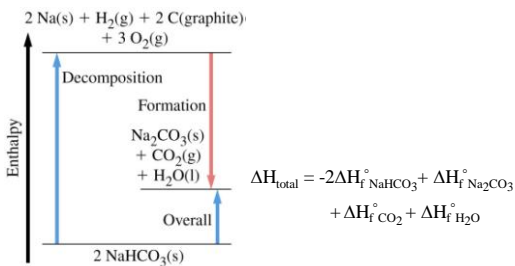
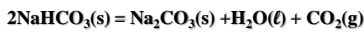
$$\Delta H_{\text{rxn}} = \sum \Delta H_f^\circ \text{ termékek} - \sum \Delta H_f^\circ \text{ reagensek}$$

Termokémia

Dia 52 / 55

Standard reakció entalpia

Termokémia

Dia 53 / 55

TABLE 7.3 Some Standard Enthalpies of Formation of Ions in Aqueous Solution

Ion	ΔH_f° , 298, kJ/mol	Ion	ΔH_f° , 298, kJ/mol
H ⁺	0	OH ⁻	-230.0
Li ⁺	-278.5	Cl ⁻	-167.2
Na ⁺	-240.1	Br ⁻	-121.6
K ⁺	-252.4	I ⁻	-55.19
NH ₄ ⁺	-132.5	NO ₃ ⁻	-205.0
Ag ⁺	+105.6	CO ₃ ²⁻	-677.1
Mg ²⁺	-466.9	S ²⁻	+33.05
Ca ²⁺	-542.8	SO ₄ ²⁻	-909.3
Ba ²⁺	-537.6	S ₂ O ₃ ²⁻	-648.5
Cu ²⁺	+64.77	PO ₄ ³⁻	-1277
Al ³⁺	-531		

Termokémia

Dia 54 / 55

5-9 Üzemanyagok mint energiaforrások

- Fosszilis üzemanyagok.
  - Égetésük exotherm.
  - Nem megújuló.
  - Környezeti problémák
- Fúzió: 1ℓ tengervíz (33 mg deutérium) + 5 g Li érc (50 mg trícium) ugyanannyi energiát termel mint 360ℓ kőolaj.
- <http://fusionforenergy.europa.eu>

TABLE 7.4 Approximate Heats of Combustion of Some Fuels

Fuel	Heat of Combustion kJ/g
Municipal waste	-12.7
Cellulose	-17.5
Pinewood	-21.2
Methanol	-22.7
Peat	-20.8
Bituminous coal	-28.3
Isooctane (a component of gasoline)	-47.8
Natural gas	-49.5

Termokémia

Dia 55 /55